

Luis Ángel Fernández Hermana

Autor d'*Historia viva de internet: los años de en.red.ando*

«Passem d'un ús amateur d'internet a una certa professionalització»

Entre 1996 i 2004 el periodista científic Luis Ángel Fernández Hermana es va dedicar a escriure un editorial setmanal a la revista electrònica *en.red.ando*. En aquests textos explicava el fascinant i imparabile desplegament d'internet amb totes les seves conseqüències, llums i ombres, un relat en temps real dels principals avatars de la xarxa en aquells primers anys, que ara publica Editorial UOC en tres volums: *Historia viva de internet: los años de en.red.ando*. Qui fullegi qualsevol d'aquests tres llibres descobrirà una de les primeres històries de la xarxa escrita en llengua espanyola i comprovarà amb sorpresa que molts dels temes i inquietuds formulats encara continuen vigents.

Abril 2012 / Germán Sierra

És paradoxal que la història de la xarxa s'hagi hagut de publicar en paper.

La paradoxa és pensar que, si es parla de la xarxa, tot ha de ser virtual. Des d'aquest punt de vista, resultaria paradoxal publicar la història de la televisió, d'un diari o de la ràdio en paper sense respectar el format original. Per això es publica en paper una part de la història de la xarxa, per als qui hi són i els qui no hi són, com passa amb totes les històries. I és història de la xarxa en el sentit genuí de la paraula: la xarxa és un espai virtual que forma part del món que coneixem. Per tant, no és solament una història del virtual, sinó també una història del que ha passat al món vist des de la virtualitat. Finalment, hi ha moltes maneres de preservar i explicar memòries: pedres, objectes, paisatges, paraules, webs... o paper. Tot són documents, que és la matèria primera i elaborada de la història i les històries.

Una de les particularitats del llibre és que tenim un relat de la implantació d'internet pràcticament en temps real; n'escrivies la història probablement sense ser conscient...

Sí, tot va començar de la manera més arbitrària: amb un article a la setmana, que un any i mig després es converteix en una revista electrònica que desperta una certa expectativa en la gent; dos anys més tard ja és una empresa que comença a treballar sobre xarxes de coneixement; al cap de poc forma gent en gestió d'aquestes xarxes de coneixement. Els editorials van marcant aquest trajecte: discuteixen aspectes nous que van emergint a internet i traça la nostra pròpia evolució a *en.red.ando*.

Què trobarà el lector a cada volum?

Els tres primers anys (1996-1998) són una observació no compromesa de com es crea un sector econòmic molt potent vinculat a internet i les transformacions que s'esdevenen en molts camps, especialment en el periodisme i els mitjans de comunicació. El segon volum (1999-2001) retrata com a *en.red.ando* comencem a pensar i desenvolupar xarxes socials de coneixement, com vam anar metabolitzant totes les reflexions i les vam aplicar a casos reals que van fructificar en tecnologies com *en.medi@*, o en xarxes concretes com *Xarxaires...* En el tercer i últim volum (2001-2004) es reflecteix la maduració de tot aquest procés i la sistematització de les activitats que va emprendre l'empresa, a més de l'anàlisi dels esdeveniments polítics que vam viure en aquella època: l'Iraq, l'Afganistan, el canvi de govern a Espanya, els atemptats d'Atocha...

Molt del coneixement sobre els primers passos de la xarxa s'ha perdut per sempre. No hi havia voluntat arxivadora?

Els projectes es van pensar i dissenyar com si fossin del món real i es traslladessin al món virtual. A internet hi ha hagut diverses extincions massives. Una de les més rellevants, per exemple, va ser quan va aparèixer el web i «va apagar» una gran part de tot el que s'havia fet a internet fins llavors: comunitats virtuals, BBS, xarxes ciutadanes (*citizen networks*), les grans plataformes privades... Quan es va canviar l'estructura tecnològica per al web i la manera de guardar i classificar la informació, molts projectes i experiències d'aquesta mena es van perdre per sempre. Amb la caiguda de les *puntcom* va desaparèixer també moltíssima informació emmagatzemada sobretot a les empreses que van fer fallida. Aquí ens vam adonar del paper fonamental que exercien el disseny, el desenvolupament i la gestió dels sistemes d'informació, que el coneixement associat al disseny del projecte era fonamental per a salvaguardar la informació.

Sospitaves, en aquella època, que internet es convertiria en el que és avui?

No, sospitava que passaria una cosa molt grossa, però no pas el que ha passat després. Ja l'any 1987, quan vaig visitar la Universitat Carnegie Mellon, als Estats Units, vaig assistir a l'estrena del primer full de càlcul dins d'ARPANET, mitjançant el qual els científics podien escriure simultàniament (una espècie de Messenger, perquè ens entenguem, però en un full de càlcul) i uns llegien en temps real el que els altres escrivien, i tots podien comentar el que havien escrit altres. Quan vaig veure això em vaig quedar molt sorprès i vaig pensar que això comportava canviar radicalment el

paradigma de la comunicació que havíem conegut fins llavors. Vaig demanar al tècnic que ens ho ensenyava quant trigaria a sortir una cosa així perquè la gent la fes servir, i em va preguntar molt sorprès: «Per a què fer?». És a dir, es feia una cosa molt important, però no se sabia -ni s'imaginava- encara el veritable abast que tenia.

Quins van ser la teva pitjor predicció i el teu pronòstic més encertat?

Quan va sortir el Digital Rights Management (DRM) em va semblar una solució excel·lent, i avui no m'ho sembla tant malgrat que hagi guanyat molt terreny. El considerava interessant perquè calia trobar una negociació entre els productors de contingut i els consumidors de contingut, però és obvi que encara avui, després de tants anys, no ha resolt el problema. La meva millor predicció encara ha de venir, i vindrà. Quan nosaltres fèiem xarxes socials de coneixement no eren una cosa coneguda en aquell moment i tenien un impacte molt fort allà on les treballàvem. A la gent li costava ficar-se en aquesta dinàmica, però, quan l'entenien, començaven a demanar el cel i la terra, cosa a què jo sempre contestava que això s'aconseguiria quan tinguéssim la «telepatia digital» [riures]. Doncs bé, això que jo deia irònicament sembla que no és tan lluny d'aconseguir-se. Fa algunes setmanes ha començat un experiment mitjançant el qual es pot extreure el pensament en algunes zones del cervell de gent completament incapacitada.

A què es dedicava exactament l'empresa en.red.ando?

Exactament al que es dedicava internet: a canviar i obrir constantment nous camins. En.red.ando va començar com un petit full setmanal penjat a la paret de la cova digital (1996), va evolucionar cap a una revista electrònica (1997), va començar a dissenyar, desenvolupar i gestionar xarxes de coneixement (1999), es va convertir en l'empresa enredando.com (1999-2000), va organitzar diferents processos de formació en xarxa (tres edicions del màster de Comunicació digital en.red.ando, de nou mesos cadascuna, des del 2000), va organitzar les Jornades en.red.ando (tres en total), a les quals van assistir els millors investigadors del món en sistemes avançats de tractament i gestió d'informació i coneixement, va realitzar projectes de xarxes socials de coneixement per a tercers (*Locomotora* -Mataró-, *Xarxaires* -Diputació-, *HipotecaGratis.com* -empresa financera-...) i, com que no venia prou tot el que feia, al final no li va quedar més remei que tancar portes i finestres, encara que el llegat continua, com es pot comprovar a internet i... en aquests llibres. No sé si aquesta descripció respon aquest «exactament», però és la cosa més aproximada que es pot dir.

Amb quantes organitzacions vas arribar a treballar?

Amb els cursos que impartíem, potser amb unes cent trenta organitzacions de tot el món, i de molts àmbits. Tothom buscava aquesta relació mixta entre consultoria i formació que oferíem. Tota la formació era en línia i aprenien a treballar d'una manera diferent, encara que va costar molt inculcar-los aquest tipus de metodologia. Nosaltres també apreníem al mateix temps a treballar d'aquesta manera i ens va servir molt. Vam arribar tan lluny que ara veig en parts del discurs de la formació en línia aspectes que nosaltres ja tractàvem en aquella època.

Quan en.red.ando va tancar, l'any 2004, lamentaves que ni l'Administració ni les empreses apliquen en els seus processos tot el potencial que els ofereix la xarxa. Continues pensant igual?

Totalment. Recordo que vaig estar implicat en el Pla estratègic de la societat de la informació de Catalunya i ens reuníem periòdicament una sèrie de persones expertes en la matèria per discutir els diferents aspectes del Pla en una sala, però mai no treballem en xarxa. Jo em preguntava com elaboraríem un pla d'aquesta mena sense aplicar nosaltres mateixos les eines que ens ofería la societat del coneixement. És una experiència il·lustrativa, continuo pensant que encara ens falta fer trossos de camí com el descrit.

Algun exemple de treball en la línia contrària?

Hi ha hagut associacions, sobretot de tipus educatiu, que sí que han treballat d'aquesta manera. Catalunya ha tingut la sort de disposar de gent molt preparada al Departament d'Educació, com l'equip que va elaborar la Xarxa telemàtica educativa de Catalunya (XTEC). Aquestes persones van fer projectes interessantíssims, però no han calat ni han creat un tipus de cultura que els permetés reproduir això en altres departaments de l'Administració pública o de les seves agències; són illots i prou.

En la feina i escrits teus sempre has contraposat xarxes socials de coneixement a xarxes socials de lleure (Facebook, Twitter...).

El que es coneix com a web 2.0 existia molt abans del 2004, i en el cas d'en.red.ando era l'única manera de treballar que teníem. Nosaltres ja fèiem servir el web com a centre de producció i gestió de coneixement. El que ha passat és que la gent ha adquirit molta experiència en la socialització de les relacions a internet. Els mitjans socials (*social media*) són un ús bàsic i elemental de la xarxa, mentre que les xarxes socials de coneixement en són un ús avançat.

Wikileaks és el més interessant que ha passat a internet últimament?

Sí, però cal no perdre de vista que a internet sempre hi ha hagut filtracions. Però en aquest cas s'ha produït un encreuament entre les filtracions de Wikileaks, en una època molt opaca del Govern dels Estats Units i altres grans institucions, i la pèrdua de poder dels mitjans de comunicació. Wikileaks és fruit dels corrents que exigeixen la transparència de dades i informacions, la qual cosa coneixem com a *open data*. Els governs han de ser més transparents, donar més informació, que la gent la pugui consultar i treballar-hi. El problema és que algunes d'aquestes organitzacions que treballaven per l'*open data* s'han sentit traïdes quan Wikileaks ha decidit donar aquesta informació a una sèrie de mitjans molt prestigiosos i no a elles, com se suposava que havia d'haver fet.

En quin projecte treballes actualment?

Després d'en.red.ando he continuat investigant dos aspectes que em semblen fonamentals: la metodologia i el disseny dels sistemes d'informació i la gestió del treball en xarxa. Això ho faig sobretot des del Laboratori de Xarxes Socials d'Innovació de Citolab. Penso que saltem d'un ús amateur en la utilització d'internet a una certa professionalització. La meva àrea de treball és la investigació sobre l'apoderament que fan de la informació i el coneixement els individus, col·lectius, organitzacions i empreses quan treballen en xarxes dotades d'un determinat tipus de gestió. A més, fem un mitjà que hem batejat com a «Xarxa fractal», que és un experiment sobre comunicació social de la ciència, la tècnica i l'art mitjançant una xarxa de coneixement. En aquest mitjà els ciutadans són fonamentalment participants actius en la producció d'idees i de continguts científics i tecnològics, tot lligat, és clar, amb els seus propis interessos i coneixements.